

**Починок Л. І.,**

*кандидат філологічних наук,*

*доцент кафедри історії української літератури та компаративістики*

*Кам'янець-Подільського національного університету*

*імені Івана Огієнка*

## **ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТВОРЧОМУ ПРОСТОРІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Лариса Косач – унікальна письменниця, геніальний талант якої дозволив їй природньо поєднати в собі два первні – елегантної європейськості та глибинної національної ідентичності. При цьому у життєвій філософії поетки дуже відчутно прозирає ментальна опозиція до «московщини». Проте мисткині не довелось тішитись глибоким сприйняттям і розумінням у колі своїх сучасників. Як засвідчує Дмитро Донцов у студії «Поетка українського Рісорджімента», «письменниця, яку назвав Франко "мужчиною" серед поетів соборної України, лишилася якимсь сфінксом, загадкою для покоління, для якого так потрібні були якраз всі мужеські прикмети, завзягтя, воля, – напередодні страшної історичної завірюхи» [1, с. 3].

Проблема національної ідентичності у життєтворчості Лесі Українки тепер постає особливо актуально і животрепетно. Увага до знакових постатей в українському класичному письменстві, насамперед, продиктована тим, що люди, за словами Віри Агеевої, «шукають свою ідентичність. У нас вона пов'язана насамперед з літературою. Ми були бездержавною нацією, але були нацією слова» [5]. Саме тому вітчизняна літературознавча наука все частіше акцентує увагу на цьому питанні (О. Забужко [3], О. Огнева [6], Я. Поліщук [7], А. Криловець [4] та ін.), увиразнюючи майстерність Лесі Українки у ретрансляції національних ідеалів та цінностей шляхом творчої інтерпретації світових образів, сюжетів та мотивів. До осмислення автентичного художнього простору Лариси Косач долучились і ми у студії «Східні мотиви у світоглядно-творчій рецепції Лесі Українки» [8], в якій, серед іншого, згадується й кримська тематика творчої спадщини авторки.

Поетичні цикли Лесі Українки «Кримські спогади» та «Кримські відгуки» особливо цікаві у ракурсі дослідження проблеми національної ідентичності у творчому просторі письменниці. І найліпше своєрідне сприйняття Ларисою Косач кримських мотивів виявляється при компаративному зіставленні її творів з поетичним циклом Адама

Міцкевича «Кримські сонети». Мандруючи Кримським півостровом, кожен з поетів сприймав мальовничі краєвиди крізь призму своєї творчої рецепції та ментальної свідомості. І коли польському митцю подорож навіювала глибоку ностальгію за рідним краєм, що відбивалась у його сонетах рефренними звертаннями до милої його серцю Польщі, то у Лесі Українки кожна поезія її «кримських» циклів – це згусток складних саморефлексій, болючих спогадів, глибокої емпатії та сугестивних роздумів над долею української та кримської землі під владою «чужинця»:

Колись тут сила і неволя панували,  
Та сила зникла, все лежить в руїні, –  
Неволя й досі править в сій країні!  
(«Бахчисарайський двірць») [9, 5, с. 127].

Подібні асоціації виникають у реципієнта і при прочитанні єврейських мотивів у поезії Лесі Українки, коли роздуми авторки над віковичною неволею старозавітніх гебреїв віддунують гіркою та болем за долю рідного народу, його духовне приниження:

Ти в руїнах тепера, єдиний наш храм,  
Вороги найсвятіше сплямили,  
На твоїм алтарі неправдивим богам  
Чужоземці вогонь запалили  
(«Єврейська мелодія») [9, 5, с. 168].

Однак чи не найбільш благодатним джерелом для відчитування національної самосвідомості Лариси Косач та її рецепції відносин українців з сусідніми народами є драматична поема «Бояриня», яка й досі не знайшла у вітчизняній літературознавчій науці достатнього глибокого осмислення. А таке прочитання видається особливо важливим та актуальним з огляду на окреслене авторкою в драмі українсько-російське ментальне протистояння. На думку Оксани Забужко, «Бояриня – прямий ключ до нашої затраченої культурної ідентичності» [3, с. 373]. І що характерно, навіть у драмі на temat вітчизнаної історії Леся Українка використовує прийом зображення часопросторової реальності та її суб'єктів у протистоянні з чужим середовищем чи в його оточенні. Саме таким чином – на тлі ворожого – й створюється авторкою ефект увиразнення й утвердження автентичної української ментальності як єдино прийнятної і життєво можливої для представників української нації.

Свою національну позицію у сприйнятті «московщини» у всіх її звичаєво-ментальних виявах Лариса Косач оприявлює через вибудову життєвої траєкторії молоді козачки Оксани Перебійної, запроваджені на чужину й згублені нею як духовно, так і фізично. Трагедія центральної героїні драми «Бояриня» не тільки виразно демонструє

чужорідність російських звичаїв для української ментальності, а й виявляє їх антигуманний та нищівний вплив навіть на самих носіїв «московської» звичаєвості й тих, хто її переймає.

Беручи до уваги той факт, що в літературознавчих колах усталилось потрактування образу Оксани як символічного втілення України та її політичної долі, порушене питання осмислення і збереження українцями своєї національної ідентичності набирає непересічного значення, а потреба адекватного й глибинного перепрочитання творчої спадщини Лесі Українки у цьому ключі – надзвичайної важливості.

Тому до болю прикрим видається те, що й досі не втратили своєї актуальності й гостроти слова Дмитра Донцова про Ларису Косач у студії «Поетка пророчиця»: «Її любі земляки не розуміли її пророчого шалу, дивувалися, чому замість рідних тем, пише вона про Грецію, Рим, Вавилон, про перші часи християнства? Яке, мовляв, це було далеке від життя! Забували вони, що ніколи так близько не був до української проблематики Шевченко, як тоді, коли писав на такі, нібито, "чужі сюжети", – як в "Неофітах", або в "Давидових псалмах". Це саме дасться сказати про Лесю Українку» [2, с. 9].

Зауважимо, що запропоновані міркування лише порушують окреслене коло проблем, які наразі потребують подальшого потрактування й глибокого осмислення в ґрунтовному дослідженні.

### Список використаних джерел:

1. Донцов Д. Поетка українського Рісорджімента (Леся Українка). Львів : Видавництво Донцових, 1922. 35 с.

2. Донцов Д. Поетка пророчиця (Леся Українка). *Донцов Д. Туга за героїчним: постаті та ідеї літературної України*. Лондон : Видання Спільки української молоді, 1953. С. 5–28.

3. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. Київ : Факт, 2007. 428 с.

4. Криловець А. Українська література перших десятиріч ХХ століття: філософські проблеми. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 256 с.

5. «Люди шукають у літературі ідентичність», – Віра Агєєва. *КМБС. Києво-Могілянська Бізнес-Школа: школа для лідерів, які прагнуть змін*. 14 квітня 2023 року. URL: <https://kmbs.ua/ua/news/news140423> (дата звернення: 20.10.2023).

6. Огнева О. Східні стежки Лесі Українки. Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2008. 240 с.

7. Поліщук Я. Міфологія культурних світів Лесі Українки. *Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму*. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2002. С. 263–383.

8. Починок Л. Східні мотиви у світоглядно-творчій рецепції Лесі Українки. *VI Конгрес сходовознавців: збірник матеріалів*. Київ : Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського; Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 214–218.

9. Українка Леся. Повне академічне зібрання творів : у 14 томах. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. Т. 5: Поетичні твори. Ліро-епічні твори. 928 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-340-1-23>

**Руснак Л. Ю.,**

*студентка II курсу другого (магістерського) рівня спеціальності*

*«Прикладна філологія» групи ПФМ-1-22-1.4з*

*факультету української філології, культури і мистецтва*

*Київського університету імені Бориса Грінченка*

*Науковий керівник: **Бондарева О. Є.,***

*доктор філологічних наук, професор,*

*головний науковий співробітник кафедри української літератури,*

*компаративістики та гринченкознавства*

*Київського університету імені Бориса Грінченка*

## **ПОСТКОЛОНІАЛЬНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРОЗИ РУСЛАНА ГОРОВОГО**

Терміни «постколоніалізм», «постколоніальний дискурс», «постколоніальні студії» стали особливо часто вживаними в контексті розгляду українського культурного простору останніми роками. Основоположником постколоніальної теорії був американець палестинського походження Едвард Ваді Саїд (1935–2003). Вважається, що особливого розповсюдження ідеї постколоніалізму набули завдяки появі його книги «Орієнталізм» (*Orientalism*, 1978), де він дослідив упередженість Заходу по відношенню до Сходу крізь призму історії. Таким чином, у широкому розумінні контексту орієнталізм можна вважати світоглядом, способом мислення, системою поглядів європейців на світ та суспільства, які раніше перебували у сфері колоніального впливу європейських держав-метрополій. Цікавим визначенням дослідника є також те, що явище орієнталізму є продуктом певних політичних сил і дій. Розтиражоване пропагандистськими засобами масової інформації «культура поза політикою» в дійсності стає бульбашкою, яка легко лопається – глобальний політичний вплив колонізатора неминуче